cokoli jiného, nikdy nedojde se takovýmto způsobem k myšlenkám obecně platným podle logického kriteria správnosti, což se nedá zamaskovati výmluvou, že v teleologickém myšlení nejde o pravdu ve smyslu shody se skutečností, nýbrž o užitečnost ve smyslu přiměřenosti prostředků k účelu. Odpovídá-li se na otázku proč? s a b y, není to poznatek a nepatří do vědy. Teleologické myšlení má svou teorii, své principy, své postuláty, které rovnati se dají v soustavu, teleologie jest formou nazírání i myšlení. Dr. Engliš o tom všem jedná se svého stanoviska, které jsme odmítli, výborně, ale epiteton „vědecký" musí se ze všech výtěžků takovéto neologie škrtnouti.

Moratórium Hoover a plán Young.

Dňa 20. ledna 1930 podpísali v Hágu zástupci Nemecka a zástupci reparačných veriteľov úmluvu v novej úprave válečných záväzkov Nemecka. Prvý článok úmluvy stanovil, že „nový plán" (plán Young a výsledky dvoch hágskych konferencií) sa prijímá ako „úplná a konečná úprava" (règlement complet et définitif) všetkých finančných otázok vyplývajúcich pre Nemecko zo svetovej války. Nemecká vláda sa zaviazala slavnostne, že bude platiť annuity určené novým plánom.

Dňa 20. června 1931 navrhnul prezident Hoover „jednoročný odklad všetkých platov vzťahujúcich sa na medzivládne dlhy, na reparácie a na dlhy vzniklé z poválečnej výpomocnej akcie, s výnimkou obligácií vlád, ktoré sú v majetku súkromných osôb".

Od podpisu hágskych úmluv neuplynulo tedy ani celého poldruhého roku a problém reparácií a medzivládných dlhov je znovu postavený na denný poriadok. Je pravda, že už na hágskych konferenciach bolo jasné, že nová úprava reparacií nebude môcť byť prevádzaná nerušene behom celého polstoletia. Tak na pr. nemecká delegácia prorokovala revíziu v dobe 10 rokov. Že však vývoj a zmena pomerov budú pokračovať tak prekotným tempom, to neočakávali ani tí najčiernejší pessimisti.

Americká iniciatíva dotýká sa hlavne nasledovných záväzkov, splatných v dobe od 1. 7. 1931 do 30. 6. 1932:

1. Pohľadávky reparačných veritelov voči Nemecku:

	v tisícoch mariek	v tisícoch dollarov
Francia	846.200	201.395
Anglia	362.600	86.298
	1208.800	287.693

	v tisícoch mariek	dollarov
	1208.800	287.693
Itália	192.100	45.719
Belgia	103.400	24.609
Rumunsko	12.200	2.903
Juhoslávia	79.400	18.897
Récko	6.700	1.594
Portugalsko	13.200	3.141
Japonsko	13.200	3.141
Polsko	0.500	0.119
Spojené státy	66.100	15.731
	1695.600	403.547

2. Pohľadávky Spojených štátov.

	V tisícoch dollarov
Anglia	159.520
Francia	50.000
Belgia	7.950
Itália	14.706
Juhoslávia	250
Rumunsko	800
Récko	1.109
Polsko	6.213
Československo	3.000
Estonsko	483
Finsko	312
Lotyšsko	201
Litva	210
Maďarsko	68
Rakúsko	288
	245.110

3. Pohľadávky Anglie.

	V tisícoch £
a) Medzispojenecké válečné dlhy:	
Francia	12.500
Itália	4.000
Portugalsko	350
	16.850

	v tisícoch £
	16.850
Juhoslávia	300
Rumunsko	250
Récko	350
	17.750
b) „Relief" kredity	1.083·4
c) Rekonstrukčné kredity	865
d) Kredity na repariáciu	180·5
e) Kredity pre domínia a kolónie	8.686·8
f) Rôzne	177·7
Spolu	28.743·4

to jest 139,879.600 dollarov.

K tomu treba pripočítať pohľadávky Francie a Itálie vôči Československu, Polsku, Rumunsku, Juhoslávii a Récku a niektoré iné menšie položky (na príklad maďarské reparácie 9·5 mill. zl. korún, bulharské reparácie 10 mill. zl. frankov).

Z toho summárného prehľadu vidíme, že Hooverov plán rozvíril celú radu komplikovaných otázok, poneváč jeho reperkusia na jednotlivé státy bola veľmi nerovná. Niet tedy divu, že návrh bol prijatý v Európe pocity hodne miešanými. Celý svet vítal síce s radosťou gesto amerického prezidenta, lebo znamenalo konec americkej isolácie a sľubný počietok spolupráce veľkej zámorskej republiky pri riešení dnešných hospodárskych a finančných ťažkostí. Americký návrh postavil avšak nejednu vládu pred situáciu, ktorá vyžadovala zralého uváženia a vážného zkúmania.

Tak tomu bolo v prvom rade v Paríži. Francúska vláda ocitla sa pred dvojím nebezpečím: značným schodkom na státnom rozpočte na rok 1931/1932 a kompromitovaním celej budúcnosti Youngovho plánu a to i jeho čiastky týkajúcej sa takzvanej bezpodmienečnej annuity, určenej pre rekonstrukciu francúzskeho zpustošeného územia.

Od konca války bolo úsilím francúzskej politiky vytvoriť pre materiálne válečné škody prioritu a zaistiť jim iný osud ako medzispojeneckým dlhom. Nepodarilo sa jej však presadiť toto stanovisko ani na mierovej konferencií, ani pri Dawesovom pláne, ba ani pri konsolidácii francúszkych dlhov vôči Anglii a Amerike. Až Youngov plán a hágské úmluvy daly konečne Francii čiastočnú satisfakciu. Stanovily dôrazne, že dočasné

moratórium, ktoré je prípustné vo smysle Youngovho plánu v prípade finančných ťažkostí Nemecka, nesmie sa vzťahovať za žiadných okolností na takzvanú bezpodmienečnú čiastku (660 millionov zl. mariek) annuity, z ktorej Francii pripadá 500 millionov.

Hooverov návrh znamenal tedy veľké nebezpečie pre Franciu hlavne z toho dôvodu, že nečinil rozdielu medzi povinnosťou Nemecka reparovať válečné škody na statkoch a inými povál̆ečnými medzivládnymi záväzky. Tým treba vysvetliť vzrušenie a neobyčajnú nervozitu francúzskej verejnej mienky a dramatické vyjednávanie, ktoré trvalo niekoľko týždňov medzi Paríž̆ou a Washingtonom. Konečne došlo avšak medzi Franciou a Amerikou k zásadnej dohode a k utvoreniu zvláštneho výboru znalcov, ktorý bol svolaný do Londýna za účelom adaptácie amerického návrhu k Youngovému plánu. Komitét zasedal s dlhšími prestávkami do 11. srpna 1931. Dospel k dohode, ktorá bola podpísaná všetkými státy s výnimkou Juhoslávie.

Zpráva komitétu konstatuje predovšetkým, že naldôležitejšími položkami, ktoré prichádzajú v úvahu behom „roku Hoover", sú nemecké reparačné annuity a válečné dlhy vôči Spojeným Státom, Anglii, Francii a Itálii. Jedná sa o položky, ktoré nie len že dosahujú vysokých obnosov, ale majú i ohromný hospodársky vliv na interesované státy.

Hlavným úkolom komitétu bolo zachovať zásadu kontinuity nemeckých reparacií a válečných dlhov. Navrhnul tedy, aby obnosy, ktorých sa týka moratórium Hoover, boly dodatečne splatené počnúc 1. červencom 1933 v desiatych ročných splátkach s úrokami 3%. Služba Dawesovej požičky z roku 1924 a nemeckej medzinárodnej požičky z roku 1930 (mobilizovaná čiastka plánu Young) nebude přerušená. Bezpodmienečná nemecká annuita bude nemeckou vládou složená u bazilejskej Banky pre medzinárodné platy, ktorá avšak patričný obnos dá ihned k disposícií spoločnosti nemeckých dráh. Naturálne dodávky Nemecka, o ktoré bol dlhý spor medzi Francií a Amerikou, budú tiež odložené, avšak dodávky, ktoré sú už v behu, budú provedené pomocou obnosov, ktoré sú uložené u bazilejskej banky.

Ohľadne nenemeckych platov nachádzeme tieto ustanovenia: Československá annuita 10 millionov zl. mariek z titulu osvobodzovacieho prispevku spadá tiež pod moratorium a bude

splatná od 1. července 1933, v 10 annuitách. Naproti tomu komitét navrhuje, aby splátky do maďarských agrárnych fondov A a B neboly odložené. Maďarské a bulharské reparačné annuity majú byť suspendované, nakoľko nie sú určené pre agrárne fondy. Neplatenie mimonemeckych reparácií stavá do ťažkej situacie hlavne Récko, ktoré by malo dostať z týchto obnosov asi $^3/_4$. Récko domáhalo sa tedy, aby i jeho platy Bulharsku z úmluvy Moloff-Cafandris (vzájomná výmena bulharského a réckeho obyvateľstva) boly odročené. O tejto otázke má sa vyjednávať ďalej. Belgie a Nemecko uzavrely zvláštnu úmluvu, dľa ktorej moratorium nevzťahuje sa na dohodu v papierových markách, vypustených za války v belgickom obsadenom území (annuita 20 millionov zl. mariek).

Chceme-li vyjadriť číselne dosah konkluzií londýnskej konferencie znalcov, tak prichádzame k tomuto praktickému výsledku moratória Hoover:

	Zisk millionov	Ztrata dolarov
Spojené Státy	—	262
Anglia	—	54
Francia	—	92
Nemecko	380	—
Belgia	—	16
Itália	—	10
Angl. dominia a kolónie . .	42	—
Československo	7	—
Polsko	13	—
Juhoslávia	—	16
Menšie evropské státy . . .	8	—
	450	450

Obraz tento (ktorý je len docela približný, poneváč presný výpočet je vzhľadom na komplikovanosť splatných termínov nemožný) vyžaduje niekoľko poznámok.

Najväčší schodok vykazujú Amerika a Francia. Deficit Anglie je značný len v zdánlivosti, poneváč pochádza z najväčšej čiastky z pohľadávok voči anglickým dominiónom a kolóniam, týka sa tedy vňutorného vyúčtovania válečných nákladov britskej ríše. Velmi citelne je avšak poškodená Juhoslávia, poneváč sa jedná o finančne pomerne slabú zem, u ktorej rozpočtový deficit bezmála 1 milliardy dinarov môže spôsobiť

vážne poruchy. Juhoslovanský delegát odoprel preto podpisať úmluvu. Komitét navrhnul, aby Banka pre medzinárodné platy prozkúmala situáciu Juhoslávie a poskytla prípadne potrebnú výpomoc národnej banke juhoslovanskej.

Hlavný zisk pripadá samozrejme Nemecku. Úľava pro nemecký štátný rozpočet činí asi 1594 millionov mariek. Nemecko bude platiť behom roku Hoover len asi 200 millionov mariek pod titulom služby požičiek Dawes a Young, splátky do Ameriky z rozsudkov „Mixed Claims Commission" (za válke Nemeckom zkonfiškovaný americký majetok, atd.) a konečne annuity z nemecko-belgickej markovej úmluvy.

Získava ďalej Československo. Odložená splátka na oslobodzovací príspevok činí 10 millionov zl. mariek a k tomu treba pripočítať annuity válečných dlhov vôči Spojeným Štátom, Anglii, Francii a Itálii, takže v celku zisk činí asi 230 mill. Kč. V podobnej priznivej situácii nachádza sa Polsko (zisk asi 110 millionov zlotych).

*

Aká je situácia vytvorená novou dočasnou úmluvou pre budúcnosť? Zkúmame-li literu textov, tak vidíme, že každá stránka ostala na svojich pozíciach a hladela zachovať integrálne svoje zásadné stanovisko. Amerika prehlásila veľmi dôrazne, že sa môže jednať len o jednoročný oddych vzhľadom na dnešnú finančnú krízu Nemecka, že avšak americké gesto nesmie byť vysvetlované ako nejaký krok k annulácií lebo zníženiu válečných dlhov, ďalej že reparačná otázka ostáva problémom čiste europským, ktorý nemá pražiadnu súvislosť s pohľadávkami Spojených Štátov. Nie menej húževnate chráni svoju tézu Francia: plán Young a hlavne jeho bezpodmienečná annuita ostávajú nenarušené a odložené obnosy musia byť úplne splatené pozdejšie. Nemci tiež neustúpili od svojich známych názorov. Londýnsky raport obsahuje výslovnu reservu Nemecka, že nemecká delegácia prijetím zásady pozdejšieho splatenia odročených obnosov nechce vyjadriť žiadnu mienku v platebnej schopnosti Nemecka v budúcnosti.

V skutečnosti nieť však dnes už vážnej pochybnosti o tom, že všetky tieto téze a stanoviská sú viacmenej len fikciou a slúžia hlavne k tomu, aby pripravily výhodnú taktickú poziciu

pre budúce jednania. Hooverové moratorium je vzdor všetkým formálnym visteniam prvým krokom k novému rozvíreniu celého problému reparácií a problému medzivládnych dlhov vôbec. Znamená, že tieto dva problémy sú v tej najužšej súvislosti.

Nejedná sa len o otázku finančnú, ale i o otázku hospodársku. Už roku 1926 naznačil som v mojom článku o medzispojeneckých dlhoch (viď Národohospodářský Obzor roč. 1926, str. 411), že ťažiště celého problému spočíva v tom, či bude Európa vstave odvádzať ročne viac ako čtvrť milliardy dollarov do Ameriky, a to do Ameriky, ktorá sa uzavira dovozu europského zbožia vysokou hradbou colnej protekcie.

Iniciatíva amerického prezidenta je najlepším dôkazom, že i za oceánom začínajú sa otvárať oči pred tvrdou skutočnosťou. Problém tedy zraje a to urýchleným tempem pod vysokým tlakom hospodárskych a finančných pomerov. Citujem len jeden príklad: Bazilejský výbor bankárov, ktorý zasedal pred nedávnom pod predsednictvom amerického občana za účelom štúdia problému úverov pre Nemecko, vyslovuje sa takto: „Príklad Nemecka ukazuje jasne, že v posledných rokoch boly sledované dve navzájem si protirečiace politiky: vytvoriť medzinárodný finančný systém, ktorý znamená platenie značných obnosov z dlžníckych štátov do štátov veritelských a súčasne klásť prekážky slobodnému pohybu zbožia. Dokial tieto prekážky existujú, naznačené kapitálové pohyby musia viesť k ohroženiu finančnej rovnováhy sveta."

Táto výstraha, formulovaná tak kompetentnými osobnostiami, je príznakom doby. Dnes už nikto nemyslí, že po uplynutí moratória Hoover môhlo by sa všetko jednoducho vrátiť do starých koľají.

Ťažko by bolo ovšem prorokovať, čo sa stane do 1. července 1932. Hlavné slovo majú Francia a Amerika. Snáď by se dalo mysleť na riešenie, dľa ktorého by nemecká annuita bola snížená na obnos, ktorý zodpovedá dnešnej výške bezpodmienečnej ročnej splátky (660 millionov mariek). Takýto obnos by Nemecko mohlo hrave platiť (sú to len asi 3% nemeckého rozpočtu) a to bez toho, že by muselo appelovať na cudzí kapitál, alebo nezdravým spôsobom stupňovať vývoz svojich domácich výrobkov. Obnos by stačil na hradenie rekonštrukčných výloh zpustošeného územia a ostal by i značný

zbytok pre Belgiu a Juhosláviu. Riešenie tohoto druhu predpokladá ovšem škrtnutie medzispojeneckých dlhov. Uvedomí si velká zámorská republika, že by takto utrpená ztrata bola rýchle vyvážená rozkvetom medzinárodného obchodu?

Postavíme-li sa na menej optimistické stanovisko, tak by sa dalo uvažovať o tom, že by snížená nemecká annuita bola rozdelená medzi Franciu a Ameriku. Není snaď úplne vylúčené, že by Francia pristúpila i na takéto riešenie, predpokládajúc ovšem, že by došlo medzi dobou k úplnému ozdraveniu a konsolidovaniu politických, finančných a hospodárskych pomerov v Európe. *Ivan Krno.*

Pokles cenové hladiny a břemeno dluhů.

V národohospodářské teorii, když probírají se důsledky poklesu cenové hladiny (což v širším slova smyslu bývá označováno jakožto deflace na rozdíl od deflace v užším slova smyslu, jíž rozumíme pokles cenové hladiny způsobený se strany měnové), se zpravidla myslí na důsledky jen v rámci jednoho národního hospodářství a nikoliv též na důsledky, které pokles cenové hladiny — ať jeho důvod jest jakýkoli — má pro hospodářství světové. Těmito účinky na světové hospodářství jest však třeba zabývati se dnes, kdy pokles cenové hladiny není zjevem v jednom státě, jak tomu bývá zpravidla při deflaci v užším slova smyslu, nýbrž kdy jde o světový pokles cenový. Je nasnadě, že tyto účinky na světové hospodářství budou v mnohém obdobné důsledkům deflace v hospodářství národním, budou však též složitější a částečně i povahy jiné. V tomto článku chceme se zabývati jen jedním z důsledků poklesu cenové hladiny, totiž účinky poklesu cenové hladiny ve spojení s mezinárodním a tuzemským zadlužením. Jde tu v podstatě o problém, jaké jsou důsledky okolnosti, že dluhy zůstávají na nezměněné výši nominelní, rovněž i úroky z nich, zatím co celá soustava hospodářských čísel poklesla a v době krise nejenom číselný, nýbrž i reálný sociální produkt doznává značného snížení. Tuto otázku nelze posuzovati abstraktně, význam její závisí také na tom, v jakém časovém období a v jakém rozsahu cenová hladina poklesla. Právě proto jest tento problém